

Dodenherdenking Jordaan 2024

Teksten tijdens het Herdenkingsconcert in de Noorderkerk

Vrijheid vertelt

Van harte welkom bij dit herdenkingsconcert in de Noorderkerk. Mijn naam is Dick Wolters, buurt-dominee in de Jordaan, en samen met de Stichting Kunst & Cultuur Jordaan & Gouden Reael organiseren we jaarlijks dit concert. Dit jaar luisteren we naar muziek van Fanfare 'De Eendracht' uit den IJp. Tussen de muziekstukken door hoort u een aantal gedichten. Op die manier geven we gestalte aan het jaarthema van het Nationaal Comité 4 en 5 mei: 'Vrijheid vertelt.' We komen in vrijheid samen om de kracht van woord en muziek te ervaren. U snapt dat ik als dominee, verbonden aan deze eeuwenoude kerk, daarin geloof: dat woorden ongekende kracht in zich hebben.

Woorden hebben kracht om het verleden levend te houden. Vandaag beseffen we dat sterker dan welke andere dag van het jaar. We gedenken de mensen die op diverse momenten in de geschiedenis gestorven zijn voor onze vrijheid. We vertellen hun verhalen, het offer dat ze brachten. Opdat het niet tevergeefs is. Zeker wanneer de tijd verder gaat en er steeds minder mensen zijn die de oorlog hebben meegemaakt, is het belangrijk om hun verhalen te blijven vertellen. Zoek die verhalen op, soms zijn ze letterlijk op straat te vinden. Zoals bij de plaquette hier op de Noordermarkt dat ons terugbrengt tot de Februaristaking in 1941. Verhalen om levend te houden. Het eerste gedicht dat we vandaag horen 'Dag van de doden' van Gerrit Kouwenaar vertolkt de kracht van het gedenken.

Woorden geven daarnaast kracht om het vol te houden in het heden. Ik zie filmbeelden voor me van soldaten aan het front die elkaar moed in praten door verhalen over thuis te vertellen. Of wat te denken van de indringende film *La Vita e Bella*? Een vader die dankzij zijn woorden vol verbeeldingskracht zijn zoon laat overleven in een concentratiekamp.

Woorden hebben kracht om het kwaad te ontmaskeren. Het bekende verhaal van de torenbouw van Babel, werd bijvoorbeeld door Joodse ballingen in Babel verteld om de hoogmoed van hun onderdrukkers te verwoorden.

Woorden hebben kracht om polarisatie te doorbreken. Goede verhalen bijvoorbeeld zijn als een spiegel, waardoor ons zwart-wit denken iets meer kleur krijgt. Zo las ik de nieuwste roman van Tommy Wieringa, *Nirwana*. Het gaat over een man die worstelt met het oorlogsverleden van zijn grootvader. Hij was SS-officier geweest. Maar gaandeweg het

verhaal ontdekt hij hoe deze man betrokken was op zijn gehandicapte dochter. En omgekeerd komt hij zichzelf tegen. Elke leven is veel gelaagder. Het goede in de ander en het kwade in jezelf ontdekken... daaraan kunnen goed gekozen woorden aan bijdragen. Dat hoor je terug in het tweede gedicht dat we horen: 'De demon' van Gerrit Komrij.

Woorden hebben ook de kracht om de toekomst te openen. De verhalen die we vertellen over onszelf, ons land, onze wereld... ze doen er toe. Want ze geven richting aan ons handelen. Voeden onze inspiratie. Roepen ons tot verantwoordelijkheid. Denk bijvoorbeeld aan de woorden die gegraveerd staan op een beeld voor het hoofdkwartier van de Verenigde Naties in New York: 'Laat ons zwaarden omsmeden tot ploegscharen.' Ze openen een toekomst waarin vernietigende wapens worden ingeruild voor werktuigen van groei, bloei en vrede. De toekomst is aan de jeugd, daarom eindigen we met een gedicht van een jongere. Het is een bewerking van het gedicht 'Niet vergeten' van Ron Schröder.

Vrijheid vertelt. Dat doen we vandaag in muziek en woord. En we hopen dat u daardoor op verhaal komt.

Dag van de doden - Gerrit Kouwenaar

Het is weer voorjaar, dag van de doden
Maar het sneeuwde toen deze woorden zich schreven

zij schreven vandaag, maar nu zij zich spreken
sneeuwt het nog steeds op een doodstille stad

vandaag hoort de woorden de stilte bezweren
alsof de tijd ooit te stillen was

zij noemen zich bij onteigende namen
zij willen wat doodzwijgt verstaanbaar maken

en roepen omlaag en omhoog in een gat
en spellen de sneeuw die maar niet wil smelten

op voorjaarsbloemen en monumenten
op vuilnisbelten en vazen met as

de witte stilte wordt gaandeweg grijzer
en wat de woorden ook willen ontschwijgen
de doden zijn dood, de bladzij is zwart –

uit: Helder maar grijzer

De Demon - Gerrit Komrij

Het is een sport om met gestrekte vinger
Te wijzen naar de goeden en de kwaden.
Ik houd het liever bij de binnendringer
Die in mij zelf verlangt naar euvelheden.

Twee zielen huizen in ons en ze heten
Ons meestal-kwade en soms-betere ik.
Ik hoor ze altijd. In mij woedt hun vete.
Straks klopt de demon weer. Vrees ik zijn tik?

De vrede om ons is maar schijn van vrede.
Ons eerste ik voert oorlog met ons tweede,
Ik word zó weer de ander die ik ben.

Zolang ik mijn gehate ik maar kén
En in de gaten houd ben ik niet bang.
Elk uur van lauwheid is een uur te lang.

De demon' werd 4 mei 2001 door Gerrit Komrij (toen Dichter des vaderlands) voorgedragen tijdens de herdenkingsbijeenkomst in de Nieuwe Kerk in Amsterdam.

Vrij naar: *Vrijheid - Ron Schröder*

Ik heb de doden niet gezien,
de angst, de massagraven.
Ik heb de honger niet gekend,
de kille grauwe dagen.

Ik heb de cellen niet gezien,
ik heb geen vriend verloren.
Ik heb er niets van meegemaakt,
ik ben daarna pas geboren.

Over de oorlog heb ik alleen gehoord
op school en van mijn oma.

Ik heb de foto's kunnen zien
van stuk geschoten huizen,
Ik ben herinnerd aan de mensen
door reeksen witte kruizen.

Ik hoop dat ik het nooit mee zal maken.

Ik ben dankbaar voor de vrede.
Ik ben dankbaar voor de vrijheid.
En herdenk daarom vandaag,
hen die dat mogelijk hebben gemaakt.

Daarnaast sta ik vandaag ook stil
bij hen voor wie de oorlog nog leeft.
Waar nog niet herdacht kan worden,
en de grond nog beeft.

Opdat we nooit vergeten zullen.